

ePub *Docendo*
discimus

A 60 esztendőös Kotics József köszöntése

ePub DOCENDO DISCIMUS

A Kulturális és Vizuális Antropológiai Tanszék Könyvei 13.

Sorozatszerkesztő: *Kotics József*

ePub
DOCENDO DISCIMUS

A 60 esztendő Kotics József köszöntése

MISKOLC
Kulturális és Vizuális Antropológiai Tanszék
2020

Satish Kedia¹

Új változások és trendek az alkalmazott antropológiában²

Ahogy azt Rylko-Bauer és társai (2006), valamint más szerzők (Basch és tsai 1999; Borofsky 2002; Hill és Baba 2006; van Willigen és Kedia 2005) megfigyelték, az antropológia alkalmazását és gyakorlatát a 21. században nagyban befolyásolták a külső erők, különösen a gazdasági, politikai és demográfiai változások. Ezek az átalakulások új munkakörülményeket hoztak létre és ennél fogva új munkalehetőségeket is teremtettek az antropológusoknak. Ugyanakkor az olyan belső változásfolyamatok, mint az antropológia megtermékenyítő hatása más társadalomtudományokra, különösképpen a kutatás alanyaival kialakított kapcsolat transzformációja, jelentősen módosította azokat a hagyományos módozatokat, ahogyan az antropológusok vizsgálják és befolyásolják a környezetet: a szerepektől és feladatoktól kezdve a célokig és eszközökig, illetve az antropológiai tudás alkalmazásának prioritásaitól a gyakorlati irányelvekig. Ez a tanulmány kritikusan vesz szemügyre néhány, az alkalmazott antropológia gyakorlatát befolyásoló változást és trendet.

Külső hatások

A kortárs antropológiát tagadhatatlanul legmarkánsabban a növekvő népességmozgások, a fejlesztési projektek, a közegészségügyi válságok, a környezeti problémák, a természeti katasztrófák, a politikai küzdelmek és a globális gazdaság által előidézett átalakulások jellemzik. A szakadatlan változásfolyamatok önkéntes és kikényszerített migrációt, továbbá olyan kapcsolódó problémákat eredményeztek, mint a szegénység, a megbetegedések

¹ Satish Kedia professzor az orvosi antropológia területén a *Memphisi Egyetemen*. Doktori fokozatot antropológiából szerzett és emellett a *Kentucky Egyetemen* végzett orvosi magatartástudományok szakon. Fő kutatási területei közé tartozik az alkohol- és kábítószer-használat megelőzése és kezelése, a szexualitás és a HIV/AIDS közötti összefüggések, a gondviselés és ragaszkodás kérdése, valamint a programértékelés és hatásvizsgálatok. Számos nemzetközi kutatásban is részt vett, például indiai és Fülöp-szigeteki terepmunkákban, ahol a kényszerű költözéseknek és a növényvédőszer alkalmazásának egészségre gyakorolt hatását vizsgálta. Számos tanulmányt közölt nemzeti és nemzetközi lektorált folyóiratokban, kiadványokban, enciklopédiákban és társszerkesztője az *Alkalmazott antropológia (Applied Anthropology. Domains of Application)*, szerzőtárs: John van Willigen, (2005) című könyvnek. Emellett jelenleg az AAA egyik szekciója elsősorú folyóiratának, a *NAPA Bulletin* egyik szerkesztőjeként dolgozik (Forrás: https://www.memphis.edu/sph/contact/faculty_profiles/skedia.php).

² Eredeti megjelenés: Satish Kedia (2008): Recent Changes and Trends in the Practice of Applied Anthropology. *NAPA BULLETIN – Careers in 21st Century Applied Anthropology. Perspectives from Academics and Practitioners* 29(1): 14-28. ISBN9781405190152. 2008 by the American Anthropological Association. DOI:10.1111/j.1556-4797.2008.00002.x

és az elkövetett bűncselekmények mértékének növekedése, és a droghasználók körének bővülése. A gazdasági fejlődés a természeti erőforrások fokozott felhasználásához vezetett és növelte a távoli régiókban folytatott olaj és földgáz, illetve vízenergia kitermelését. Ezeknek a tevékenységeknek az eredményeként különböző őslakos csoportokat magánszervezetek, és néha az adott ország kormánya telepített át, ugyanakkor az internet és a műholdak által támogatott globális információmegosztás még látványosabban tudatosította a nemzetközi közösségekben, hogy ilyen fejlesztési projektek milyen gyakran fordulnak elő a hatalomtól megfosztott (*disempowered*) közösségekben. Az új technológiák összességében a hatalommal rendelkezők számára váltak árucikké, sokkal inkább szolgálva a műszakilag képzett osztály javát, mintsem a helyi lakosságét.

Számos nemrég bekövetkezett egészségügyi válság és természeti katasztrófa – beleértve a világméretű AIDS/HIV járványt, a 2004-es Indiai-óceáni cunamit és a 2005-ös Katrina hurrikánt – is megmutatta, hogy a praxisantropológusok szaktudására ugyanolyan szükség van az első és a harmadik világ társadalmában. Az antropológus számára továbbra is aggodalomra ad okot az AIDS globális terjedése, ami a világ legkülönbözőbb népességein hagyott nyomot, a szubszaharai Afrikától Kambodzán át a Karibi-szigetvilágig. Például 1985 és 1990 között a Szaharától délre eső Afrikában az átlagosnál magasabb volt a halálozási arány a nagyon fiatalok (az újszülöttektől a 4 éves korúakig) és a nagyon idősök (a 60 év felettiek) körében, ám a járvány terjedésével ez az arány az utóbbi évtizedekben drasztikusan eltolódott a társadalom legproduktívabb rétegeire, vagyis elsősorban a 20 és 49 év közötti felnőtteket érintette (UNAIDS, A közös ENSZ program a HIV/AIDS ellen 2006: 4). Az AIDS nemzetgazdaságok egészére gyakorol hatást, hiszen megbénítja az amúgy is szegénység sújtotta régiókat azáltal, hogy kimeríti a felnőttkorú munkaerőt, továbbá növeli a nagyszülők és a közszolgáltatásokat biztosító szervek felelősségét az árvák ellátásában. Ez pedig meggátolja a gyermekeket abban, hogy oktatási lehetőségekkel éljenek, mivel sokszor nekik kell beteg szüleikről gondoskodniuk és az egész család kenyérkeresőjének szerepét betölteniük – leggyakrabban a szexkereskedelemben való részvevőként, aminek köszönhetően gyakran ők maguk is HIV-fertőzöttekké válnak. Így pedig állandósul a lefelé irányuló társadalmi mobilitás.

Az említett problémákkal történő szembenézés nem csak olyan szak-képzett emberekre teremt igényt, akik a komplex kultúrák, társadalmak és gazdaságok dinamikáját képesek megérteni, hanem az ilyen típusú kutatások támogatását biztosító finanszírozási mechanizmusok és alapelvek meglétére is. Az antropológusok azzal képesek tájékoztatni a helyi közösségeket és a finanszírozó (fejlesztési) ügynökségeket érintő programokat és szakpolitikai javaslatokat, hogy támogatják a bevált gyakorlatok megvalósulását a megfelelő megfontolások, óvintézkedések és utánkövetési eljárások kiválasztásakor. A HIV/AIDS programokhoz hasonlóan, a 2004-es szökőárral,

és a Katrina hurrikánnal kapcsolatos kutatások, egészségügyi intézkedések és segélyezés finanszírozását állami és magánforrásokból biztosították, valamint helyi, nemzeti és nemzetközi segélyszervezetek is közreműködtek. Ám miközben több milliárd dollárnyi közpénzt különítettek el a cunamik észlelésére, és az azokra való gyors reagálást biztosító tevékenységek fejlesztésére, addig nagyon keveset fordítottak az áldozatok támogatására. Tulajdonképpen az indiai-óceáni szökőár-katasztrófa okozta károk enyhítésére hivatalosan elkülönített 3,4 milliárd dolláros támogatásból egy hónappal a halálos hullám lecsapását követően csupán mindössze 300 millió dollárt fordítottak az áldozatok megsegítésére (ENSZ Hírszolgálat 2005). A Katrina hurrikánnal kapcsolatban a nemzeti sajtó figyelme elsősorban az állami vagy magánpénzekből származó különböző segélyek megkérdőjelezhető elosztására irányult – a hűtlen kezeléstől a nyilvánvaló csalásig. Hatalmas magántőke, valamint jelentős számú állami és nem állami szervezettől származó támogatás érkezett a Katrina okozta károk enyhítésére, de jó néhány nyilvánosságra hozott beszámoló azt bizonyította, hogy ezek még nem értek célba. A nem kielégítő és rosszul tájékozott szakpolitika és tervezés tulajdonképpen oda vezetett, hogy a pénzt olyan készletek tárolására költötték el, amiket egyáltalán nem szállítottak ki, és amiket nem vehettek használatba az áldozatok, akiknek pedig ezekre égetően szükségük lett volna a katasztrófát követő hónapokban (O'Hara 2006). Ezek a sajnálatos eredmények talán elkerülhetők lettek volna, ha alkalmazott antropológiai gyakorlattal rendelkező szakembereket is alkalmaznak a megelőző intézkedések meghozatala, a finanszírozott programok elszámoltathatóságának, fenntarthatóságának és hatékonyságának biztosítása érdekében.

Az antropológusok tulajdonképpen számtalan módon hasznosíthatják tudásukat társadalmi problémák megoldása érdekében. Például napjainkban nagy érdeklődést kiváltó ügy a természeti erőforrások fenntarthatósága, mivel azok egyre inkább megfogyatkoznak vagy a hozzáférés válik egyre nehezebbé. Ahogy a fejlődés mindinkább áthatja az összes kontinenst, egyre nagyobb szükség van a környezeti és ökológiai hatások minél szélesebb körű megértésére. Az alkalmazott antropológusok azzal járulhatnak hozzá a környezetről folytatott párbeszédhez, ha (ki)értékelik a jelenlegi gyakorlatokat és azok alapján javaslatokat fogalmaznak meg, majd felméri az ezekre a javaslatokra adott válaszokat a köz- és a magánszektorban egyaránt. A gyakorlati szakemberek számára egy másik egyre fejlődő terület a gerontológia, öregedés (*ageing*) mint szociokulturális és biológiai jelenség, különösen azért, mert az amerikai babyboomerek elérték a nyugdíjkorhátárt. A városi településeket elhagyva vidéki környezetbe vonulnak vissza és ez szükségessé teszi az egészségügyi szolgáltatások elérhetőségének és erőforrásainak újraértékelését, amit az alkalmazott és orvosi antropológusok (ki)értékelő (típusú) kutatásai (*evaluative research*) és a közösségi részvételre építő munkája tud biztosítani.

Egyre gyorsabban fejlődő érdeklődési tárgyterület a diéta, a táplálkozás és az ezzel kapcsolatos egészségügyi kérdések, valamint ezek összefüggése az egyre burjánzó, kommercializálódott tömegkultúrával, amit a marketing dominál. A gyorsételek és -étermek világszerte felváltják az egészséges ételek választékát, ezáltal fokozva azokat az aggodalmakat, amelyek a globelitásról (*globesity*, globális elhízásról), a nagyobb testzsír-indexek felé mutató globális tendenciáról szólnak. Végül a médiakommunikáció ismét olyan területként tűnik fel, ahol az antropológusok jelentős szerepet játszhatnak azáltal, hogy az adott jellemzőkkel bíró lakosságot és az érdekelt feleket, a stakeholdereket megcélzó, a társadalom javát szolgáló (*prosocial*) kampányokat dolgoznak ki. A nyilvánosság igénye arra, hogy jobban hozzáférhessen és könnyebben elérhesse az információterjesztést szolgáló új színtereket, nagymértékben elősegítette azt, hogy a kutatási eredmények kommunikálásának hatékonyabb eszközei alakuljanak ki.

Talán a David Rockefeller Center for Latin American Studies (DRCLAS) által finanszírozott projektek szemléltetik a leginkább a nem hagyományos munkakörülmények széles választékát, amelyek az antropológiai képzettségű szakemberek rendelkezésére állnak. A DRCLAS közel száz ösztöndíjat biztosít az alap- és graduális képzésben részt vevő, többek között alkalmazott antropológiát is végzett egyetemi hallgatóknak különböző szakterületeken. A DRCLAS 2001-ben az alábbi projekteket támogatta: egy oktatási programok keretében végzett közösségfejlesztési munkát Chilében, egy olyan kutatást, amit a perui *Socios en Salud* (Partnerek az Egészségben) szervezet folytatott a többszörös gyógyszerreziisztens tuberkulózisban szenvedő betegek sikeres gyógyulásával kapcsolatban, valamint az *Instituto Defensa del Legal* (Intézet a Jogvédelemért) perui nonprofit csoport emberjogi képviselői munkáját. Továbbá a konvergáló egészségügyi rendszerek vizsgálatát Latin-Amerikában, az állami mediáció látható formáinak elemzését Kubában, a turizmus nőkre gyakorolt hatásainak feltárását Honduras társadalmi kontextusában, valamint a *campesinos* faji rasszizmus potenciális és tényleges társadalmi-politikai következményeinek kutatását (a latin-amerikai országok önellátó gazdái gyakran ki vannak téve kizsákmányolásnak; Harvard Gazette 2001).

Belülről formáló erők

Két évtizeddel ezelőtt, Robert H. Hinsaw (1980) és Erve Chambers (1985) megfigyelte, hogy szükségszerűen nő az együttműködés a gyakorlati szakemberekkel a tudásközvetítés és döntéshozatal folyamatában. Napjainkban az alkalmazott antropológusokkal szembeni egyik elvárás, hogy együtt dolgozzanak másokkal főképp a növekvő számú interdiszciplináris tevékenységek és a fokozott közösségi részvétel miatt. Különösen az alkalmazott munka természetében bekövetkezett változás miatt várják el tőlük, hogy

csapatként cselekedjenek, ami azt sugallja, hogy az antropológusok többé nem dolgozhatnak ott és akkor, amikor kedvük tartja, kiváltképp nem helyi közreműködés nélkül (Wolf 2002). Az együttműködő partnerek lehetnek más tudósok vagy szakértők, nemzeti, regionális vagy helyi tisztviselők; kormányzati szervek (hazai és külföldi) képviselői és az ő választói; a tanulmányozott közösség tagjai; fordítók; orvosi személyzet vagy a közügyek szakpolitikai stratégiájának megalkotói (*public policymakers*); továbbá statisztikusok és piackutatók.

Az együttműködésben résztvevők ilyen széles körű partnersége hatékony kommunikációt és diplomáciai jártasságot követel a problémára vonatkozó észrevételek megosztásakor és azok elfogadásában, valamint az egymással versengő érdekek és érdekeltségek összeegyeztetésének folyamatában (Wolf 2002). Ezenfelül, a diszciplínák közötti intenzívebb cserefolyamatok változásokat eredményeznek közel minden társadalomtudomány posztulátumában és eljárás módjában. Az alkalmazott és akadémiai világban dolgozó egyének hálózatai kölcsönösen befolyásolják egymást, noha képzettségük és gyakorlatuk különböző területekhez kötődik. Az antropológusok és a más tudományterületekről érkező szakemberek termelte tudástípusok közötti határok egyre inkább kezdenek elmosódni, mivel a különféle diszciplínákból származó elképzelések befolyásolják a többiben bevett koncepciókat és módszereket.

A kortárs, információ vezérelte kormányzati és vállalati világban a munkabesorolások és -követelmények kibővülnek és túllépnek azon, hogy egy adott jártassági körhöz legyenek kötve. Ez azt jelenti, hogy az antropológusok nem akadémiai munkájának interdiszciplináris természete nem csak az együttműködést vonja maga után, hanem azt is, hogy a munkahegyekért versenybe kell szállniuk más antropológusokkal és mindazokkal, akikkel gyakran dolgoznak együtt, mint például szociológusokkal, pszichológusokkal, statisztikusokkal, piackutatókkal és még számítástechnikai szakértőkkel is. Következésképp – szembenézve a fokozódó versenyhelyzettel – a gyakorlati szakembereknek szükségszerűen bővíteniük kell szakértelmüket a különböző rokonterületeken bevett módszerek és szaknyelv elsajátításával azért, hogy a leghatékonyabban meg tudják határozni az alkalmazásuk során képviselt értékeket.

A magánszektorban végzett sikeres alkalmazott antropológiai munka emellett megkívánja az eredményes információközvetítést a nem specialisták irányába. Például a legtöbb támogató szervezet – közel minden antropológiai vizsgálat forrása – azt követeli meg a kutatóktól, hogy gyakorlati szempontok alapján dokumentálják a tervezett tevékenységek helytállóságát, célját és hatását. A gyakorlati szakemberek esetében elengedhetetlen a célok megfelelő kommunikálása és a tudás elérhetővé tétele a laikusok számára is. Továbbá, az még inkább nélkülözhetetlen, hogy maguk is részt vegyenek a nyilvános diskurzusokban, hiszen ennek köszönhetően hatékonyabban tudják visszajuttatni a közösségekhez az információkat és sikere-

sebben lehet továbbítani a tudományos eredményeket is az új közönség felé. A szaktanulmányok és projektek eredményei többé már nem kizárólag a tudományos akadémiai folyóiratok körébe utaltak, hanem egyre inkább bekerülnek a szakpolitikai jelentésekbe, sajtóközleményekbe, webhelyekre, brossúrákba, adatlapokba, újságcikkekbe, beszédekbe és számtalan, változatos olvasóközönséggel rendelkező más típusú dokumentumba.

Az alkalmazott antropológia gyakorlói és az általuk tanulmányozott emberek közötti viszony is alapjában változott meg, reflektálva a hatalom dinamikájában az antropológia egész tudományterületén bekövetkezett átalakulásra, kezdve az irányítás kérdésétől a kapcsolat igazságosabbá válásáig. Az 1960-as évek végén és a 70-es években számos amerikai antropológus kérdőjelezte meg a társadalomtudósok részvételét a vietnámi háborúban. Emellett fokozódott az aggodalom, hogy az invazív és környezeti szempontból veszélyes fejlesztési projektek hátrányosan befolyásolják az emberek egészségét és a regionális ökológiát, ami a tudományterületen belül hozzájárult annak az elvárásnak a növekedéséhez, hogy az alanyokat még proaktívabban vonják be a vizsgálatokba. Ez a módszerekben és az irányelvekben történő változtatásra is igényt teremtett, valamint a kutatás területén a széles körű újításokra. Az antropológusok elkezdtek a marginalizált kultúrák és közösségek aktív szószólóiként cselekedni, mintsem egyszerűen a szakpolitika megváltoztatását célzó javaslatokat megfogalmazni. Napjainkban az antropológusok egyre gyakrabban dolgoznak partneri viszonyban a helyi közösségekkel; a kutatók többé már nem csak alanyok, hanem olyan egyének, akik képesek befolyásolni és ellenőrizni a közösségükben végzett tevékenységeket. A növekvő közantropológiai (*public anthropology*)³ mozgalom fejezi ki a kutatási alanyok fokozott részvételét a tudományos vizsgálat megtervezésében és megvalósításában, ahogy a gyakorlati szakemberek megértik a helyi közösség részvételének és felhatalmazásának jelentőségét. Az együttműködések több esetben szolgáltatnak olyan politikai mobilizációhoz szükséges eszközöket a közösségek számára, amelyekkel az állam elismerheti a bennszülöttek jogait, illetve a biodiverzitás védelmét. Tulajdonképpen az alkalmazott antropológia gyakorlói a tudományterületen eddig még nem látott mértékben építenek ki szakmai kapcsolatokat az adott körzethez tartozókkal. Ez viszont azt jelentette, hogy az alkalmazott gyakorlati szakemberek egyre kritikusabban reflektáltak a problémákat okozó alapstruktúrákra, különösen a környezet, a kultúrák, a különböző programok és megélhetési gyakorlatok fenntarthatóságával és életképességével kapcsolatos folyamatos gondok tekintetében.

³ A kétezres évek elején egyre inkább formálódott egy olyan tudásterület, mely magát *public anthropology*-nak, közhasznú vagy közantropológiának nevezte. Ez egyrészt közügyek, illetve közproblémák kutatását célozta, másrészt az antropológusok munkájának nagyobb átláthatósága mellett foglalt állást (mennyiben és hogyan vállalnak szerepet fontos társadalmi problémák nyilvános tárgyalásában), és végül az etikai kódex felülvizsgálatára szólított fel: vagyis a diszciplína „ne okozunk kárt!” elve helyett a „tegyünk láthatóan hasznos és társadalmilag jó dolgokat!” elvet hangsúlyozta.

Sőt, amint a nyugati kutatók a szigorúan „objektív” antropológiai vagy tudományos perspektíva helyett egyre inkább a partnerré váló közösség perspektívájára összpontosítanak, még határozottabban foglalkozva a kérdéssel, egyben hasznát látják a harmadik világbeli tudósokkal kialakított együttműködési lehetőségeknek is. Nem amerikai környezetben kevésbé hangsúlyos a különbségtétel elmélet, módszer és gyakorlat között, köszönhetően annak, hogy a bennszülött tudósok gyakrabban és sokkal közvetlenebb módon működnek közre a társadalmi, gazdasági és politikai változások megvalósításában.

A munkaerőpiac és az uralkodó szerepkörök

Részben a fent leírt, újonnan létrejött és izgalmas tématerületek miatt, az utóbbi időben egyre több antropológus választott állást az akadémiai szférán kívül. A szakmán belüli demográfiai változások hozzájárultak ahhoz, hogy doktori fokozattal rendelkező antropológusok a középfokú végzettséget követő oktatási területeken kívül vállaljanak munkát. Miközben a kormányzati szféra, az üzleti élet és a nonprofit szervezetek növekvő adattenyiségét elemezni és értelmezni képes szakértők iránti szükséglet fokozatosan nőtt az elmúlt néhány évtizedben, addig az akadémiai antropológusokat igénylő piac viszonylag kicsi maradt (Kedia 2005). Noha növekvő számú antropológus vonul nyugdíjba a babyboom generációból, a kortárs akadémia világának gazdasági és társadalmi valósága azt eredményezte, hogy inkább részdíjs, mintsem teljes munkaidőjű foglalkoztatásban, ún. tenure-track pozíciót⁴ ajánlanak az egyetemi oktatóknak.

Tulajdonképpen az Amerikai Antropológiai Társaságnak (AAA) az egyesült államokbeli antropológiai tanszékekről készített 1999-es felmérése szerint minden felsősoktatási tantestület mindössze fele volt teljes időben foglalkoztatott, 'tenure-track' pozícióban, az Oktatási Minisztérium által végzett vizsgálat pedig azt mutatta, hogy az egyetemi-főiskolai oktatóknak valamivel több, mint egyharmada volt kinevezett. Mindezek további bizonyítékot szolgáltatnak arra, hogy az antropológusok egyre növekvő számban keresnek gyakorlati lehetőségeket az akadémiai közegeken kívül, mintsem tanári állásokat. A nem akadémiai pozícióban dolgozó antropológusok csekély mértékben magasabb elégedettségi szintről számoltak be, mint azok, akik oktatói pozíciót töltöttek be (Kedia – Bennett 2005). A magán-szektor az egyetemi állásokra nem jellemző, vonzó sajátosságokat is kínál, beleértve a korlátozott mértékű tanítást vagy annak teljes hiányát, a kisebb publikációs nyomást és – általában véve – a jobb kompenzációt. Noha az egyén tapasztalatától és az adott munkáltatótól is függ, de a bérek a nem

⁴ Az angolszász egyetemi struktúrában a tenure-track pozíció lehetőséget teremt arra, hogy majd az oktató a próbaidőt követően egy hosszú távú szerződés keretében tervezhető karrierlehetőséghez jusson.

kormányzati szintéren és a magánszektorban általában magasabbak, mint az akadémiai közegben.

Ugyanakkor az Egyesült Államokban az megszokott, hogy az antropológusok oda-vissza mozognak az akadémiai és nem akadémiai környezet között, mivel tekintélyes számú egyetemi oktatónak van adjunktusi pozíciója vagy határozott idejű szerződése, vagy mindkettő. Ahogy Hill és Baba (2006: II) megállapította az akadémiai antropológiáról, szemben az alkalmazottal, „úgy találjuk, hogy a tudományterület egy integratívabb és teljesebb modellt fejleszt”. Ugyanúgy, ahogyan az alkalmazott munka egyre komplexebb képességeket és egyre nagyobb együttműködést követel, úgy számos akadémiai szférában dolgozó munkája is magára ölti a gyakorlati dimenziót. Extra feladatokkal néznek szembe a nagy kutatási projektek kutatói, ahol elvárás, hogy egyre több olyan, a helyi közösséggel, önkormányzatokkal és egyéb szervezetekkel folytatott intézményi együttműködésből származó tudományos publikációt hozzanak létre, amelyek támogatják a szponzorált vizsgálatok megvalósítását.

Napjainkban a praxis- vagy alkalmazott antropológusok sokféle szerepet töltenek be, dolgoznak belföldi vagy nemzetközi szervezeteknél, városi, állami vagy szövetségi ügynökségeknél, filantróp és fogyasztói csoportoknál, helyi és érdekképviselői csoportoknál, valamint magántanácsadó cégeknek és vállalatoknak (van Willigen – Kedia 2005). Az erőforrásokért folyó versenyben és a fenntarthatóság biztosítása érdekében a kormányzati ügynökségek, a nemzetközi szervezetek, mint a Világbank és a Nemzetközi Pénzalap, a nonprofit és civil szervezetek (NGO-k), mint az Oxfam-UK és az UNICEF, valamint a transznacionális vállalatok is a korábbiaknál sokkal inkább igénylik a nagyobb elszámoltathatóságot és átláthatóságot, csakúgy, mint a különböző kultúrák mélyebb megértését. Szükségük van az alkalmazott antropológusok képességeire, hogy megfelelő módon tájékoztassák a szakpolitikát és a programfejlesztést, továbbá, hogy a finanszírozási kérelmek támogatása érdekében kiértékeljék a program hatékonyságát. Mint-hogy a posztszekunder oktatási intézmények kutatói elkötelezettek az alkalmazott antropológiai törekvések mellett, a gyakorlati szakemberek pedig azzal támogatják az egyetemi célokat és a tudományos munkát, hogy hallgatókat toboroznak, finanszírozást szereznek és fenntartják jelenlétüket a helyi közösségekben, miközben a munkájuk révén érintett számos projekt, program és szakpolitikai tevékenység révén szolgálják a régiót. Az alkalmazott antropológusokat foglalkoztató magántanácsadó cégeket elsősorban kormányzati szervek és más csoportok szerződtetik, amelyek nem feltétlenül igénylik egy antropológus állandó foglalkoztatását. Hasonlóképp, sok vállalat vesz fel antropológust tanácsadóként annak érdekében, hogy azok a legkülönbözőbb feladatokat lássák el, mint például a munka és közösségi kapcsolatok facilitálása, az erőforrások kiépítése és a gazdasági fejlesztés, a terméktervezés, a termelékenység fokozása és az alkalmazottak képzése.

Az alkalmazott antropológusok a helyi, alulról szerveződő mozgalmakkal és a fogyasztói csoportokkal is közvetlenül együttműködnek annak érdekében, hogy társadalmi igazságot szolgáltatassanak a társadalmi, gazdasági és politikai szintéren hátrányos helyzetűek számára, vagy azért, hogy hatékonyan változtassák meg a kormányzati szervek és iparágak méltánytalan politikáját. A gyakorlati szakemberek az alapján választhatnak szakterületet, hogy kikkel szeretnének dolgozni, hogy a szakértelmük és a tapasztalataik, illetve a személyes és szakmai értékeik lehetővé teszik-e számukra az adott kutatást vagy gyakorlatot, és amennyiben illik hozzájuk az adott szerep, akkor hol szeretnének elhelyezkedni a „kritikus kívülállótól az aktivista bennfentesig tartó sorban” (Trotter – Schensul 1998: 694). Az antropológus egy közösség életében a részvétel különböző szintjeit gyakorolhatja: 1. kutatást végez mások tájékoztatása céljából, 2. különböző projektek hatékonyságának és gyengeségének felmérése, elemzése vagy ellenőrzése 3. kifejezetten egy adott lakosságra vonatkozó intervenciók, és a kulturális szempontokból helyénvaló módszerek használatának kidolgozása, 4. marginalizált csoportok támogatása olyan szószólóként, aki aktívan segíti az egyenlőség és a társadalmi igazságosság megvalósulását, vagy 5. a vizsgált népességgel kialakított hosszú távú partnerség révén megismertetheti a közösségeket és az egyéneket az önrendelkezés és jogokkal való felvérteződés fogalmaival (Trotter – Schensul 1998).

Az antropológusok a különböző szerepeket egyesíthetik is olyan pozíciókat vállalva, amelyekhez széleskörű társadalomtudományi háttér szükséges: szakpolitika-kutató vagy kutatáselemző, értékelő, hatásértékelő- vagy szükségletfelmérő, kulturális bróker, társadalmi részvétel szakértő és adminisztrátor vagy menedzser. A mesterszakos diplomával rendelkező antropológusokról 2000-ben készített NAPA felmérés azt mutatja, hogy 30%-u kutatóként, 22%-uk pedig adatgyűjtőként dolgozott. A vizsgálat eredményei azt bizonyítják, hogy a kutatói szerep természetszerűen alkalmas az elemzői munkakör elvégzésére is, az adatok szerint az alkalmazott antropológusok által betöltött pozíciók 20%-a követelte meg kvantitatív adatok elemzését és 18%-a a jártasságot az etnográfia területén (Harman et alii 2005).

Miközben az antropológusok a kutatói és elemzői szerepek révén tájékoztatják a szakpolitikát, egyúttal részeseivé is válhatnak a szakpolitika fejlesztési és végrehajtási folyamatának is, épp a munkájuk alapján hozott döntéseken keresztül (Chambers 1985). Ennek során a gyakorlati szakemberek bekapcsolódhatnak a programok folyamatos ellenőrzésébe (monitoringozásába) és az eredmények vagy hatások értékelésébe, felmérve a program vagy projekt sikereit, kudarcait és a változtatás szükségességének jeleit, esetleg annak meghatározásával, hogy egy adott program vagy szakpolitika miként befolyásolhat egy közösséget vagy népességet. Ezekre az értékelésekre egy program vagy projekt megvalósítása előtt, közben vagy után kerülhet sor. Az alkalmazott antropológusok tervezőként (akció)terveket alakítanak ki egy népesség társadalmi, egészségügyi, gazdasági és oktatási

téren felmerült szükségleteinek meghatározásával. Mint a közösség szószólói, az antropológusok kulturális bróker szerepet is elláthatnak, áthidalva a hatalommal bírók és a közösség közötti szakadékot, és esetleg társadalmi részvétel(ért felelős) szakértőként is közreműködhetnek, akik olyan köztájékoztatási kezdeményezéseket szerveznek meg, mint a lakossági találkozók vagy a különböző típusú média tájékoztatások. Míg sok antropológus vállal segédszerepet egy közösség vezetésében, mások hatalmi pozíciókat foglalnak el: a NAPA felmérés válaszadóinak 15%-a tervező, 10%-a adminisztrátor és 22%-a menedzser volt (Harman et alii 2005).

Mivel az alkalmazott antropológusok által legáltalánosabban betöltött munkaköri beosztások sokrétű kötelezettséggel és felelősséggel járnak, fontos, hogy a jövő gyakorlati szakemberei ne csak az általuk esetlegesen betölthető különböző szerepekhez, de az ezekben bevett szaknyelvekhez is értsenek, valamint azt is tisztán lássák, hogy igen kívánatos bizonyos szintű szakmai kompetenciát szerezni más területeken is. Egy mezőgazdasággal foglalkozó antropológus számára például előnyös lenne, ha gyakorlati tudással bírna mezőgazdasági közgazdaságtanból és az élelmiszeripari termelékenységhez kapcsolódó növénybiológiából, továbbá jártas lenne a termények és az élő állatállomány-termelés, az árupiac és a mezőgazdasági fejlesztés területét érintő szakpolitikában. A magánszektorban dolgozó antropológusoknak gyakran adminisztratív vagy vezetői kötelezettségeik vannak, amelyek üzleti ismereteket igényelnek, mint például a költségvetés kezelése és a személyzet irányítása, szerződések egyeztetése és a marketing tevékenység megértése.

Egyéb szerepek vállalása, mint például a (szak)tanácsadó, vagy a terapeuta, megkövetelheti a kapcsolatok kialakítását más tudományágakkal – jelen esetben a pszichológiával vagy a pszichiátriával – és akár a részvételt egy ehhez kötődő kiegészítő oktatásban. Az antropológus továbbképzését igénylő hasonló szerepek lehetnek az emberi erőforrás (HR) szakértő, a kurátor, a műemlékvédelmi képviselő, a marketing szakértő, a lakhatásért felelős vezető, köztisztviselő a nemzetközi fejlesztésben, fejlesztési vagy környezetvédelmi tanácsadó, diplomata vagy helyi önkormányzati hivatalnok, büntetőjogi szakértő, szakértő a kábítószerrel történő visszaélés terén, humánökológus, törvényszéki szakértő, adománygyűjtő vagy kultúraközi tréner. A tudományág új színterekre történő kiterjesztése sok gyakorló szakember számára valóban újszerű – Marietta Baba (2005) megnevezése szerint – „hibrid” szerepek létrejöttéhez vezetett.

Egyre több diplomás antropológust alkalmaznak állami és magánszektorbeli munkakörökben, részben annak eredményeként, hogy a szövetségi és állami szabályzás egyre növekvő volumene miatt a szakpolitikai kutatások szükségessé váltak. Az elszámoltathatóságra és költséghatékonyságra irányuló növekvő figyelem a programértékeléssel kapcsolatos igények hangsúlyosabbá válásához vezetett, ami mára előfeltétele sok, ha nem is az összes, vissza nem térítendő támogatást nyert projektnek (Ervin 1999). Ezen

túlmenően a 20. század második felében megnőtt azon multinacionális vállalatok száma, amelyek gyakran egyszerre több régióban folytatnak üzleti tevékenységet. Ez a növekedés tovább fokozta az alkalmazott kutatások iránti igényeket, különös tekintettel az antropológusok kulturális és az etnográfiai módszerekkel kapcsolatos ismereteire, amelyek a munkahely, a munkaműveletek és a fogyasztói viselkedés alaposabb megértését segítik elő, és ezáltal megkönnyítik a hozzáférést a kulcsfontosságú piacokhoz és fogyasztókhoz. Ezen fejlemények azt eredményezték, hogy a kutatások érdeklődési területe egyre inkább az ügyfélspecifikus csoportokra helyeződött át az antropológiai gyakorlat hagyományos, vagyis az egy bizonyos kultúra tárgyköre helyett. A szervezeteknél vagy vállalatoknál történő foglalkoztatás mellett a gyakorlati szakemberek számára megszorodtak az új munkalehetőségek a szövetségi kormányzati, állami és önkormányzati szervezeteknél; a nemzetközi kutatócsoportoknál vagy szakpolitikai intézményeknél; és nonprofit, nemzetközi segély- vagy jótékonyossági szervezeteknél.

Újonnan megjelenő kutatási megközelítések

Az alkalmazott antropológiai munkát a szakemberek rendszerint különböző szervezetek felkérésére végzik olyan esetekben, amikor a programok és a finanszírozásra vonatkozó fontos döntések meghozatala megköveteli egy adott helyzet vagy probléma alapos, de gyors megértését. Ennek eredményeképpen a praxisantropológia (*practicing anthropology*) természetét, beleértve a tanulmány témakörét és hosszúságát, általában a finanszírozó határozza meg, nem a kutató.

Az alkalmazott antropológusnak mára olyan különböző módszertani eszközökkel kell rendelkeznie, amelyek elősegítik azt a munkát, ami – ahogy azt már fentebb is említettük – egyre inkább interdiszciplináris jellegű és a vizsgálati alanyokat egyre nagyobb mértékben vonja be az együttműködésbe – ez egyúttal korlátozott időkeret és gyakran meglehetősen szigorú határidők közé szorítja a munkavégzést. Ennek megfelelően a gyakorlati szakembereknek olyan innovatívabb megközelítéseket kell alkalmazniuk, miközben ragaszkodnak az alapvető etnográfiai módszerhez, amelyek kiterjednek a mozgásban lévő kultúrák szisztematikus és holisztikus dokumentálására. Az ilyen megközelítések megkövetelik a közvetlen megfigyelést és az alanyokkal készített interjúkat, a hozzászokást a helyi nyelvhez és szokásokhoz, valamint az adatok helyes rögzítését és értelmezését. Ugyanakkor, ahogy az általában az alkalmazott munka esetében történt, úgy az etnográfia is megváltozott az elmúlt közel 30 évben: a korábban önálló vállalkozásnak tűnő tevékenységből interdiszciplináris csapatokban és sokféle érintettel együtt végzett munka kortárs megtestesülése lett. A gyakorlati szakemberektől gyakran elvárt, hogy szakmai praxisukat a terephez igazítsák, méghozzá úgy, hogy egyaránt figyelembe vegyék a helyi emberek és a

projektben együttműködők társadalmi realitását, történeteit és életét – ez utóbbiak közé más érdekeltek is beletartozhatnak, például a finanszírozó fél szervezete és annak tagjai a közösségből. Az antropológusok hagyományosan az etnográfiaát olyan kutatási folyamatnak tekintették, ami hónapokig vagy évekig tartó megfigyelést és adatgyűjtést igényel; az alkalmazott munka időérzékenysége miatt azonban gyakran rövidebb idő alatt van szükség a teljesítésre. Az utóbbi pár évtizedben a szakemberek olyan új módszereket és technikákat használó megközelítéseket fejlesztettek ki, amelyek sokkal hatékonyabbá teszik a gyakorlatot.

A közösségi részvétel legmagasabb szintjének eléréséhez tervezett részvételi akciókutatás (RAK, angolul PAR) tantételeire alapozva időérzékenyebb és témafókuszaltabb etnográfiai megközelítéseket fejlesztettek ki, beleértve a gyors helyzetértékelő eljárás módokat (*rapid assessment procedure*, RAP) és a kollektív interjústratégiákat, mint például a fókuszcsoportok, a korszerűsített kérdőívek, a térhasználat feltérképezése, a szerepjáték és a közvetlen megfigyelés más innovatív formái; a lakossági részvételi csoportok, mint a gyors etnográfiai helyzetértékelő eljárás módok (*rapid ethnographic assessment procedure*, REAP); félig strukturált, dinamikus, és (meg)ismételt interjúk, valamint szelektív mintát követő interjúk és survey-k; az alanyok önértékelése és önmeghatározása; döntéshozatali modellezés; csoportosítás és rangsorolás, etnokartográfia (*ethnocartography*); társadalmi kapcsolatháló-elemzés (*social network analysis*) és így tovább (Cernea 1992; Kedia 2005; Scrimshaw – Hurtado 1987; van Willigen – Finan 1991).

Mint bármilyen kutatási vállalkozásnál, annak érdekében, hogy az új módszerek leghatékonyabb és leghelyénvalóbb használata biztosított legyen, a kutatónak megfelelő képzettséggel kell rendelkeznie – ezt a tapasztalat önmagában nem helyettesíti. Gondosan kell eljárni az olyan RAK módszerek alkalmazásánál, mint a gyors helyzetértékelő eljárás módok, mert ezek a megközelítések nem véletlenszerű mintavételt használnak a statisztikailag szignifikáns kvantitatív adatokhoz, ennél fogva a kutatási eredmények szélesebb körű népe sségre vonatkozó általánosítása tipikusan nem lehetséges. Lehetséges viszont a RAP adatok megbízhatóságának fokozása a trianguláció módszerével, azaz több módszer együttes alkalmazásával, például a könnyen elemezhető mintavételi eljárások ötvözésével korszerűsített (*streamlined*) kérdőívekkel és fókuszcsoportokkal az eredmények igazolása érdekében.

A gyakorlati szakembereknek ismerniük kell a terepspecifikus módszereket is, mert a kutatási technikák területenként változhatnak. Ez a helyzet a gyors vidéki helyzetértékeléssel (*rapid rural appraisal*, RRA), ami rapid és megbízható etnográfiai gyakorlatokat és kérdőíves módszereket használ, mint például az ismétlődő és dinamikus interjúkészítés, amivel a kutatók a mezőgazdaságban dolgozóktól jutnak információkhoz. Egy részvételi kutatási (helyzet)értékelés (*participatory research appraisal*, PRA) inkább

mélyebb részvételt biztosít a helyi lakosságnak egy kutatási projektben, minthogy a vizsgálat tárgyává tenné őket (Dunn 1994; Rhoades 2005). Érdemes szem előtt tartani, hogy az ilyen típusú munka gyors végrehajtása ellenére, a PRA – hasonlóan a RAK-hoz – szintén igényli a tartós partneri viszonyt a helyi közösségekkel, ezzel biztosítva számukra az önrendelkezés (*self-determination*) és a felhatalmazás folyamatában (*empowerment*) való részvétel lehetőségét, ami aztán a közösség vagy a csoport tagjainak javát szolgáló kollektív akcióhoz vezethet (Smith és tsai 1993).

Az új technikák használata kulcsfontosságú lehet az időérzékenyebb módszerek alkalmazásában. A gyorsabb kérdőíves módszereket és felhasználóbarátabb hozzáférést a kvantitatív adatokhoz olyan statisztikai szoftverek szolgáltatják, mint az SPSS és a légi felvételeken, szatellit képeken és Földrajzi Információs Rendszereken (*Geographic Information System*, GIS) keresztüli számítógépes elemzés. A globális gazdaságban oly gyakorivá váló, széles spektrumon mozgó problémák/ügyek – a helyi kezdeményezések átalakulásától a nagy léptékű transznacionális műveletekig – kezelésekor, alkalmazott munkával az antropológus szakemberek integrálhatják az IT-alapú megközelítéseket a helyi tudással, ahogy ezt a multiskaláris kutatások is teszik (Rhoades 2005).

Diszciplináris vonatkozások

Azok az innovatív gyakorlatok és új szakterületek, amelyekkel azért foglalkoznak az alkalmazott antropológusok, hogy megfeleljenek a 21. század követelményeinek, egyaránt kihívás elé állítják a tudományt és a gyakorlati szakembereket. Várható, hogy az alkalmazott antropológusoknak fejleszteniük kell jártasságukat a diplomácia területén és az együttműködésre vonatkozóan, továbbá a szóbeli és írásbeli kommunikációs készségeiket annak érdekében, hogy növeljék az alkalmazott munka diszciplináris és tudományos elismertségét, különösen pedig, hogy fokozzák közösségi részvételüket.

Noha az alkalmazott munkakörnyezetben szerzett tapasztalat fontos, a professzionális antropológiai karrier érdekében az egyénnek felsőfokú végzettséget kell szereznie, például mesterszakos diplomával vagy doktori fokozattal kell rendelkeznie. Egy antropológiai doktori fokozat megszerzése akár 8-9 évig is eltarthat, és a rendszerint a disszertáció alapját képező tepermunka akár 12-30 hónapot is igénybe vehet. A szükségszerűen hosszú ideig tartó elkötelezettség ellenére, egyre növekszik azon egyetemi hallgatók száma, akik a doktori képzés mellett döntenek, bizonyítva azt a komoly elismerést, hogy az antropológia mi mindent tud nyújtani (Doyle 2003).

Az alap- és mesterszakos antropológus hallgatók által megszerzett készségek jelentős rugalmasságot adnak a szakmai karrier kialakításában. A hallgatók képzése a „feljegyzések gondos vezetésére, a részletekre történő

odafigyelésre, az elemző olvasásra... az idegen helyzetekben mutatott társadalmi fesztelensége, [és] a kritikai gondolkodásmódra”, valamint „társadalomtudományi, magatartástudományi, biológiai és egyéb tudományos kutatási módszerek körére terjed ki, [ami kiegészíti] a statisztikai eredményeket a részvevő megfigyelésen, az interjúkészítésen és az etnográfiai kutatáson keresztül gyűjtött leíró adatokkal” (AAA 2000). A kvantitatív kutatásokban szerzett szakértelem, beleértve az olyan statisztikai elemzőszoftver kezelését is, mint az SPSS vagy a SAS, azonban továbbra is létfontosságú marad a gyakorlati szakemberek számára.

Ahogy azt fentebb említettük, az alkalmazott munka együttműködést előnyben részesítő jellege megköveteli a gyakorlati szakemberektől, hogy jártasak legyenek a másokkal közösen végzett munkában és ismerjék a kapcsolódó szakterületek vagy más társtudományok szaknyelvét, továbbá a tanulmányozott kultúrák vagy emberek közvetítőnyelvét (*lingua franca*). A hallgatókat arra kell ösztönözni, hogy kiegészítő képzésekben vegyenek részt, vagy egy-egy kurzuson külön feladatot vállaljanak a karriercéljaikhoz kapcsolódó területen, legyen az például az egészség, a táplálkozás, a mezőgazdaság, a környezet, az adminisztráció, a jog, a közgazdaság, az oktatás, az írás, a kommunikáció, a számítógépek vagy a közszereplés.

Míg az eredményes gyakorlat alapja a kutatási készségek és a diszciplináris tudás széles skálájának elsajátítása, az érdekképviselő képessége kulcsfontosságú módja annak, ahogy az alkalmazott antropológusok hosszú távú együttműködésen alapuló kapcsolatokat létesítenek a közösségekkel. A hatékony érdekképviselő magában foglalja azt, hogy az antropológus adott célok egy csoportjának következetes támogatójaként lépjen fel, előmozdítva a közhasznú jogállású kedvezményezettek (*public beneficiary*) és az érintettek érdekeit, túlmutatva a személyes előnyökön, vagy a tudományágban releváns elismeréseken. A részvételi kutatás iránt még mindig van kereslet, ami egybeesik a mind inkább felhasználó-központú megközelítés irányába történt elmozdulással a különböző típusú fejlesztési területeken (program, szakpolitika, termék, marketing, üzlet). A közösségi részvétel megköveteli a projekteredmények hatékony kommunikációját az egyre sokrétűbb és feltehetően eltérő kompetenciákkal rendelkező közönség (a kliensek egész köre és a tanulmányozott alanyok) számára, akiknek a tudományos folyóiratcikkeknel könnyebben hozzáférhető magyarázatokra van szükségük (pl. sajtóközlemények és weboldalak formájában). Ez azt jelenti, hogy a graduális képzés tartalmát úgy kell kiszélesíteni, hogy az felkészítse a hallgatókat olyan kommunikációs készségek használatára, amelyekkel képesek a kutatási eredményeket az antropológiát diszciplináris tevékenységként és gyakorlati szakemberként művelő emberek körénél szélesebb közönség számára is közvetíteni (Lamphere 2004). Az egyetemi kurzusok követelményeinek teljesítése érdekében a legtöbb hallgató rendszerint a félévi beadandó dolgozatok különböző változatát dolgozza ki és adja le, amelyek ugyan a helyes érveléshez szerkezeti sablont nyújtanak, de a szakmai ripor-

tokhoz, beszámolókhöz szükséges tömörséget nem adják meg. Az oktatásnak továbbra is fejlesztenie kellene a munkavégzés közbeni erős teljesítményhez nélkülözhetetlen íráskészséget, hiszen a kutatási eredmények érthető magyarázata létfontosságú a kutatásfinanszírozás biztosításában és a programcélok elérésében. A konferenciaelőadások és workshopok ugyanúgy szolgálhatják ezen készségek megerősítését, mint a kiegészítő egyéni feladatok a szakmai írás vagy a retorika területén.

A tapasztalatszerzés konkrét alkalmazott környezetben szintén elősegíti a hallgatók különböző képességeinek fejlesztését és megtanulják azokat alkalmazni olyan valóságos kontextusokban, ahol visszajelzést kaphatnak a használt módszerekről és láthatják a kutatás és a szakpolitikai döntések közötti kapcsolatot, valamint a tevékenységek hatásait az emberekre és a közösségekre nézve egyaránt. A hallgatóknak számos lehetőségük van a gyakorlati alkalmazásra, beleértve a jelentkezést egy mesterszakos gyakorlat-orientált kurzusra (*practicum*), a kutatást egyetemi oktatókkal, valamint fizetett vagy nem fizetett munkát vagy kapcsolódó szakmai gyakorlatot együttműködő oktatóprogramokkal, mint amilyen a Békehadtest, vagy a közösségi, illetve helyi humán szolgáltató szervezetek (*human service agency*).

Az antropológia területén szerzett magasabb fokú egyetemi diploma (mesterszak vagy doktori fokozat) felé vezető úton, az alkalmazott antropológusoknak szakmai társaságokhoz kellene csatlakozniuk és találkozón, fórumokon és konferenciákon kellene részt venniük és előadásokat tartaniuk, hogy mindez segítsen szakmai énjüket megalapozni választott szakterületükön és lépést tudjanak tartani a tudományág legfrissebb tendenciáival. Nemzeti szinten az ilyen lehetőségeket biztosító szervezetek listája magában foglalja, többek között, az Amerikai Antropológiai Társaságot (AAA), az Alkalmazott Antropológiai Társaságot (*Society for Applied Anthropology*, SfAA), a Praxisantropológusok Nemzeti Szövetségét (*National Association of Practicing Anthropologists*, NAPA), továbbá a Helyi Gyakorlati Szakemberek Szervezetét (*Local Practitioner Organizations*, LPO), valamint a Professzionális Antropológusok Washingtoni Szervezetét (*Washington Association of Professional Anthropologists*, WAPA) és a „Préri” Társaságot az Alkalmazott Antropológiáért (*High Plains Society for Applied Anthropology*, HPSfAA).

1993-ban különböző országokból származó antropológusok csoportjai létrehozták a Antropológia a Közpolitikában és Gyakorlatban Bizottságot (*Commission on Anthropology in Policy and Practice*) elnevezésű tudományos bizottságot az Antropológiai és Etnológiai Tudományok Nemzetközi Szakszervezetén belül (IUAES), hogy a számában gyorsan növekvő alkalmazott és gyakorlati szakterületeken dolgozó szakmabeliek közötti hálózatot kiépítsék. Az előrelépésnek gyakorlati szakemberként még mindig létfontosságú eleme a kapcsolatépítés (*networking*). Tulajdonképpen az olyan online *networking* fórumok, mint az AnthroDesign az AnthroTECH.com

oldalon, vagy az antropológiai társaságok weboldalai, mint az AAA⁵, az SfAA⁶, a NAPA⁷ és WAPA⁸ az antropológusok számára olyan elsődleges források, amelyeket az álláshirdetések és a további gyakorlatszerzés lehetséges terepének a megtalálására használnak. Ezenkívül a munkalehetőségeket gyakran azok a munkáltatók is közzéteszik weboldalukon, akiknek általában szükségük van antropológusokra, mint például a kormányzati ügynökségek⁹ és a nemzetközi szervezetek¹⁰ vagy a szaktanácsadók¹¹. A diszciplínával kapcsolatos különböző kiadványok, köztük az AAA-nak az Anthropology News kiadványa, vagy a SfAA hírlevele¹², is közölnek információkat álláslehetőségekről és kutatási fórumokról, ahogyan számtalan antropológiai levelezőlista és vitaközösség, fórum is működik, mint az *Anthro-L*¹³ és a *From an Anthropological Perspective*¹⁴ blog.

Etikai kérdések

Az etika, a morális kötelesség és kötelezettség felismerése egy adott szituációban és a helyzetre tekintettel nagyon fontos, sőt abszolút központi jelentőségű az alkalmazott antropológiai munka során. Az egész terület jó hírneve függ az erős etikai irányelvek pontos betartásától (Chambers 1985). Az alkalmazott antropológusoknak mérlegelniük kell a meghozandó főbb intézkedések etikai jelentőségét épp úgy, mint a kisebb jelentőségű megnyilatkozásokét, legyen szó a sajátjukéről vagy az érdekelt felekről. Vannak esetek, amikor az antropológusok a megrendelő igényeivel kapcsolatosan konfliktusokat tapasztalnak, és következésképpen a szociáltechnikus vagy szociálmérnök szerepébe kerülnek a tanulmányozott lakosságtól származó nem túl sok információ (*input*) birtokában. Mindazonáltal ezek a konfliktusok enyhíthetők vagy megoldhatók, ha világossá tesszük, hogy az etikai megfontolások minden szakmai döntés részét képezik. A gyakorlati szakembereknek a megalapozott szakmai döntéshozatal érdekében használniuk kell a már meglévő etikai iránymutatásokat – különösképpen azon professzionális szervezetekét, mint a AAA, SfAA és NAPA – és alkalmazniuk kell a meglévő jogszabályokat és irányelveket (*policy*) mégpedig egy olyan keretrendszerre támaszkodva, amelyek elősegíthetik a pozitívista tudomány, az erkölcs és a kliens igényei közötti egyensúlyt, különösen azért,

⁵ <http://www.aaanet.org>

⁶ <http://www.sfaa.net>

⁷ <http://practicinganthropology.org>

⁸ <http://smcm.edu/wapa>

⁹ pl. <http://USAJobs.gov>

¹⁰ pl. <http://unicef.org>

¹¹ pl. <http://baesystems.com>

¹² <http://www.sfaa.com/newsletter/newsletter.html>

¹³ <http://danny.oz.au/communities/anthro-l/>

¹⁴ <http://www.marcusgriffin.com/blog/>

mert a résztvevők felfogása és céljai meglehetősen változatosak lehetnek. A jól fejlett készségeket tartalmazó szilárd alapokra épülő szakmai keretrendszer elengedhetetlen a józan ítélőképesség kiműveléséhez, ami nélkülözhetetlen ahhoz, hogy az ember sikeres karriert fusson be az antropológia területén.

Ez különösképpen fontos, mivel az antropológia, mint tudományág története számos, a kutató etikai felelősségével kapcsolatos vitát vetett fel a tanulmányozott népeiségre vonatkozóan. A SfAA fejlesztette ki az első szakmaetikai kódexet az antropológiában 1949-ben, válaszul a társadalomtudósokkal történő visszaélésekkel az I. és II. világháborúban (Mead et alii 1949; Wax 1987). Emellett további nemzeti óvintézkedések kerültek kidolgozásra, mint az 1974. évi Nemzeti Kutatási Törvény (National Research Act) által létrehozott Intézményi Felügyelő Bizottság (*Institutional Review Boards*, IRB), amelynek célja a vizsgálati alanyok védelmének biztosítása a kutatási projektekben. A vietnámi háborúval kapcsolatos események gerjesztette vihar egyre gyakoribb és hevesebb vitákat váltott ki az alkalmazott antropológusok etikai felelősségéről. A kutatók esetlegesen nem megfelelő szerepvállalásáról a tudományterületen belül folytatott viták vezettek a AAA Etikai Bizottságának felállításához 1970-ben. Ennek eredményeképpen a korábban bevált jogyakorlatokra vonatkozó számos iránymutatás van már érvényben napjainkban, ezzel is elősegítve annak biztosítását, hogy a kortárs alkalmazott szakemberek helyes szabályok és viselkedésminták szerint végezzék munkájukat.

Az antropológiában a legáltalánosabb etikai kérdés minden bizonnyal a tájékozott beleegyezésről (*informed consent*) szól. Ez talán túlmutathat azon, hogy egyszerűen csak beszerezzük a kutatási alanyok által aláírt beleegyezést arról, hogy részt vesznek a részletesen elmagyarázott kutatásban, hiszen a tervezett vizsgálat hatóköre lehet, hogy nem feltétlenül egyértelmű elsősre. Az induktív kutatás, amit az antropológusok leggyakrabban végeznek, többféle lehetőséget és számos elképzelést kínál a vizsgálatokhoz. Tekintettel arra, hogy az ilyen típusú munkák esetében igen széles körben merülnek fel a kutatási témák, a szakemberek gyakran nehezen tudják meghatározni, hogy az alanyak pontosan mibe is kellene beleegyeznie. Ha az antropológus a kezdetektől fogva tudja, hogy az alany el fogja utasítani a részvételt, akkor vajon szereznie kell-e egy általános beleegyezést és majd csak akkor folytatni a kívánt munkát, amikor megszületik a megegyezés az alannyal?

Egy másik, jelenleg is vitatott etikai kérdés a vizsgálati alanyok magánéletére és kilétére vonatkozó titoktartás biztosításának ügye. Csupán azután kezdtek el a társadalomtudósok ragaszkodni az adatközlők szigorúbb védelméhez, hogy az elmúlt néhány évtizedben az antropológiai tekintet átírányította figyelmét a modern társadalmak kulturális működésmódjai felé, és főként azért, mert az alanyok az ipari világban (nem úgy, mint az antropológiai érdeklődés klasszikus alanyai a harmadik világban) minden

bizonytalannal hozzáférhetnek a publikált kutatási eredményekhez (Chambers 1985). Ez különösen sürgető, mivel manapság az alkalmazott munkában végzett kutatások nyilvántartása gyakran kívül esik a kutató felügyeletén és a nyilvánosság hatáskörébe tartozik. Felismerve azt, hogy a kutató/adat-közlő kapcsolat kihasználásának esélye magas, az antropológusnak mindig oda kell figyelnie a szabálysértésre utaló bármilyen jelre, és mindig tiszteletben kell tartania az etikai megegyezést minden érintett féllel.

Összegzés

Az alkalmazott antropológia tudományterülete helyet teremtett önmagának, mint a közpolitika (*public policy*), a programfejlesztés és -értékelés, valamint a beavatkozások releváns, szükséges alkotóeleme és számos más olyan területen is, ami kritikus a közszféra egészséges működése szempontjából. Annak érdekében, hogy az antropológusok jelentős hangadókká váljanak a fenti kérdésekben, versenybe kell szállniuk más tudományágak szakértőivel. Az alkalmazott antropológiát tanulóknak ezért nagyon oda kell figyelniük arra, hogy miként tolnak el saját (tudomány)területük funkciói és lehetőségei, továbbá könnyedén képesnek kell lenniük arra, hogy képességeiket a változó világ szolgálatába állítsák.

Napjainkra az együttműködés vált a modern alkalmazott antropológia egyik fő aspektusává, mivel a gyakorlati szakemberek együtt dolgoznak más tudományágak képviselőivel, a programok személyzetével és az érintettekkel (*stakeholder*), továbbá a kutatási alanyokkal. Azok a napok elmúltak, amikor az antropológia elszigetelt tudományként működött, otthonát főleg az akadémia adta, amíg azok, akik a terepen voltak, óvatos távolságot tartották más antropológusoktól és bizonyos mértékig saját (kutatási) alanyaiktól is. Ahogyan az antropológia fokozatosan gyakorlatiasabbá válik, miközben elmozdul az akadémia világától a való világbeli részvétel irányába, napjaink hallgatói egy olyan tudományágot örököltek, ami ugyanolyan átfogó, mint fluid, alkalmazkodik a változó szükségletekhez és számtalan szituációban eltérően nyilvánul meg. Érdekes módon, ahogy a kortárs társadalom komplexitása és sokszínűsége növekszik, az antropológia sokkal „belföldibb” vállalkozássá alakult: az antropológusokat jobban vonzza saját közegük tanulmányozása, mintsem a világ más részein végzett terepmunka.

Ahogy az életmódok folyamatosan változnak és a globalizáció egyre inkább valósággá válik, az alkalmazott antropológia kétségkívül tovább fog fejlődni. A jövő gyakorlati szakembereinek és az akadémiai szférában dolgozóknak folyamatosan naprakész tudással kell bírniuk az átalakuló módszerekkel, technológiákkal és kutatási stratégiákkal kapcsolatban. Az ő felelőségük, hogy bevezessék a tudományterületet az elkövetkezendő évtizedekbe és kihasználják azokat a potenciális szerepeket, amiket az antropo-

lógia betölthet, miközben hűek maradnak az alkalmazott antropológia eredeti küldetéséhez, a rászorulóknak etikus és releváns támogatásához is.

Megjegyzés

Ebben a tanulmányban számos webhelynek az internetes elérhetősége (URL) megtalálható. Idővel ezek pontossága csökken, ezért az olvasóknak az internetes keresőkhöz kell fordulniuk, hogy megtalálják a megjelölt forrásokat.

Fordította: *Lajos Veronika és Kántor Barbara*

BIBLIOGRÁFIA

- American Anthropological Association 2000. Anthropology: Education for the 21st Century. *Anthropologists at Work: AAA's „Careers in Anthropology.”* http://www-personal.umich.edu/~bhoey/Applied%20Anthropology/articles/non-academic_aaa_article.htm. [Letöltés: 2007. 02. 6.]
- Baba, Marietta L. 2005. To the End of Theory-Practice “Apartheid”: Encountering the World. *Ethnographic Praxis in Industry Conference Proceedings* 1., 205-217.
- Basch et alii (szerk.) 1999. *Transforming Academia: Challenges and Opportunities for an Engaged Anthropology*. American Anthropological Association, Arlington, VA.
- Borofsky, Robert 2002. The Four Subfields: Anthropologists as Mythmakers. *American Anthropologist* 104(2), 463-480.
- Cernea, Michael M. 1992. Re-Tooling in Applied Social Investigation for Development. Planning: Some Methodological Issues. In: Nevin S. Scrimshaw – Gary R. Gleason (szerk.): *Rapid Assessment Procedures – Qualitative Methodologies for Planning and Evaluation of Health Related Programmes*. International Foundation for Developing Countries (INFCDC), Boston. <http://www.unu.edu/unupress/food2/UIN08E/uin08e00.htm>. [Letöltés: 2007. 11. 12.]
- Chambers, Erve 1985. *Applied Anthropology: A Practical Guide*. Waveland Press, Prospect Heights, IL.
- Doyle, W. R. 2003. *A Report on the Field of Anthropology in the United States*. Wenner-Gren Foundation, New York. <http://www.wennergren.org/news-doyle-report.pdf>. [Letöltés: 2005. 02. 04.]
- Dunn, Tony 1994. Rapid Rural Appraisal: A Description of the Methodology and Its Application in Teaching and Research at Charles Sturt University. *Rural Society* 4(3-4). <http://www.csu.edu.au/research/crsr/ruralsoc/v4n3p30.htm>. [Letöltés: 2007. 11. 07.]
- Ervin, Alexander M. 1999. *Applied Anthropology: Tools and Perspectives for Contemporary Practice*. Allyn and Bacon, Boston.
- Harman – Hess – Shafe 2005. *Report on Survey of Alumni of Master's Level Applied Anthropology Training Programs*. http://www.practicinganthropology.org/docs/surveys/masters_survey_results_2005.pdf. [Letöltés: 2007. 11. 27.]
- Harvard, Gazette 2001. *Rockefeller Center Awards Nearly 100 Grants*. <http://www.hno.harvard.edu/gazette/2001/05.24/10-rockefeller.html>. [Letöltés: 2007. 11. 27.]
- Hill, Carol E. – Marietta L. Baba 2006. Global Connections and Practicing Anthropology in the 21st Century. *The Globalization of Anthropology, NAPA Bulletin* 25(1), 1-13. [Magyarul: 2017. Globális összefüggések és a praxisantropológia a 21. században. *Replika* 103., 141-156.]
- Hinshaw, Robert H. 1980. Anthropology, Administration, and Public Policy. *Annual Review of Anthropology* 9., 497-522.
- Kedia, Satish 2005. Careers in Anthropology. In: H. James Bix (szerk.): *Encyclopedia of Anthropology*, Sage, Thousand Oaks, 138-141.
- Kedia, Satish – Linda A. Bennett 2005. Applied Anthropology. In: *Anthropology, Encyclopedia of Life Support Systems (EOLSS). Developed under the Auspices of the UNESCO*. EOLSS Publishers, Oxford. <http://www.eolss.net>. [Letöltés: 2007. 12. 17.]

- Király et alii 2014. Kevert módszertani megközelítések. Elméleti és módszertani alapok. *Kultúra és Közösség* 5(2), 95-104.
- Koptzeva, Natalia P. 2009. Cultural and Anthropological Problem of Social Engineering (Methodological Problem at Modern Applied Culture Studies). *Journal of Siberian Federal University*. 1(3), 22-34.
- Lamphere, Louise 2004. The Convergence of Applied, Practicing, and Public Anthropology in the 21st Century. *human Organization* 63(4), 431-443.
- Mead – Chapple – Brown 1949. Report of the Committee on Ethics. *Human Organization* 8(2), 20-21.
- O'Hara, Carolyn 2006. *Money for Nothing*. http://www.foreignpolicy.com/story/cms.php?story_id=3575. [Letöltés: 2007. 11. 27.]
- Rhoades, Robert E. 2005. Agricultural Anthropology. In: S. Kedia – J. van Willigen (szerk.): *Applied Anthropology: Domains of Application*, 61-85. Greenwood, Westport.
- Rylko-Bauer – Singer – van Willigen 2006. Reclaiming Applied Anthropology: Its Past, Present, and Future. *American Anthropologist* 108(1), 178-190.
- Scrimshaw, Susan C. M. és Elena Hurtado 1987. *Rapid Assessment Procedures for Nutrition and Primary Health Care: Anthropological Approaches to Improving Programme Effectiveness*. UCLA Latin American Center, Los Angeles.
- Smith – Pyrch – Lizardo 1993. Participatory Action-Research for Health. *World Health Forum* 14(3), 319-324. [http://whqlibdoc.who.int/whf/1993/vol14no3/WHF_1993_14\(3\)_p319-324.pdf](http://whqlibdoc.who.int/whf/1993/vol14no3/WHF_1993_14(3)_p319-324.pdf). [Letöltés: 2007. 12. 04.]
- Trotter, Robert T. – Jean J. Schensul 1998. Methods in Applied Anthropology. In: H. Russell Bernard (szerk.): *Handbook of Methods in Cultural Anthropology*. AltaMira Press, Walnut Creek, CA, 691-735.
- UNAIDS: The Joint UN Programme on HIV/AIDS 2006. *The Impact of AIDS on People and Societies*. http://www.unaids.org/en/HIV_data/2006GlobalReport/default.asp. [Letöltés: 2007. 12. 04.]
- UN News Service 2005. *Highlights of Press Briefing by UN Emergency Relief Coordinator Before Donor Meeting on Humanitarian Assistance to Tsunami-Affected Communities*. Geneva. <http://www.un.org/apps/news/infocusnewsiraq.asp?NewsID=847&ID>. [Letöltés: 2007. 11. 27.]
- van Willigen, John – Timothy J. Finan (szerk.) 1991. Soundings: Rapid and Reliable Research Methods for Practicing Anthropologists. *Theme issue, NAPA Bulletin* 10.
- van Willigen, John – Satish Kedia 2005. Emerging Trends in Applied Anthropology. In: Satish Kedia – John van Willigen (szerk.): *Applied Anthropology: Domains of Application*. Greenwood, Westport, CT, 341-352.
- Wax, Murray L. 1987. Some Issues and Sources on Ethics in Anthropology. In: Joan Cas-sell – Sue-Ellen Jacobs (szerk.): *Handbook on Ethical Issues in Anthropology*. American Anthropological Association, Washington, DC.
- Wolf, Margery 2002. Future of Anthropology: An Ethnographer's Perspective. *Anthropology News* 43(6), 7.